

Book Review/ Kitap Tanıtım

BEYTÜLMAKDİS VE GELECEĞİMİZİN İNŞASI: ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE YENİ BİR TASAVVURA DOĞRU, Abd al-Fattah EL-AWAISI, Beytülmakdis Çalışmaları Vakfı Yayınları ve İHH, 2019, 76 Sayfa.

Zengin bir tarihî mirasa ve dini-kültürel öneme sahip olan Kudüs, siyasi ve dini mücadeleler ile uluslararası çıkar çatışmalarına sahne olan bir şehirdir. Üç İbrahimî dine mensup Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar için tarih boyunca önemli bir odak noktası olan şehir, coğrafi konumu, nüfusu ve tüm insanlığı kucaklayan kapsayıcı vizyonu ile barış içinde bir arada yaşamın yüzyıllar boyunca hüküm sürdüğü eşsiz bir coğrafyadır. Tarihsel olaylar dikkate alındığında, Ortadoğu'nun kalbi olarak nitelendirilen bu coğrafyaya hâkim olan devletlerin, aynı zamanda küresel gücü de elinde tuttuğu görülmektedir. Bu bölgeye dair, Müslümanlar için önemli olması sebebiyle, tarihi, dini ve kültürel yönleri ele alan birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak uluslararası ilişkiler açısından yapılan çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır.

"Beytülmakdis ve Geleceğimizin İnşası: Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Tasavvura Doğru" adlı eser, yeni bir jeopolitik teori olan "Beytülmakdis Bereket Daireleri Teorisi"ni tanıtarak, Kudüs ve içinde bulunduğu coğrafyayı merkeze alarak Uluslararası İlişkiler alanına önemli bir katkı sunmaktadır. Teorinin kurucusu, Uluslararası İlişkiler Profesörü Abdulfettah El-Awaisi, Batı'nın bilgiye olan katkısına dikkat çekerek, Müslümanların kendi bilgilerini üretmeleri gerektiğini ve bunun İslam ülkelerinin dış politikasını şekillendirmede önemli bir yer tutacağını öne sürer. El-Awaisi, öne sürdüğü jeopolitik teori ile bu kutsal coğrafyayı analiz etmede yenilikçi bir bakış açısı sunmaktadır.

Uluslararası Teoriler, Küresel Güvenlik, Çatışma Çözümlenmeleri, Jeopolitik ve Siyasal İslam konularında uzman olan yazar, ortaya koyduğu pek çok teori ve model ile Uluslararası İlişkiler disiplinine katkı sağlamıştır. Emân (barış içinde birlikte yaşam ve karşılıklı saygı) Teorisi ve Modeli Uygulamaları, yazarın alana önemli katkıları arasında yer almaktadır.

Uluslararası ilişkiler ve jeopolitik alanında öne çıkan teorilerin çoğu Batılı bilim insanları tarafından geliştirilmiştir. Örneğin Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel'in 'Yaşam Alanı Teorisi' (Lebensraum) ve jeopolitik alanındaki önemli isimlerden Halfourd Mackinder'in geliştirdiği 'Kara Hâkimiyet Teorisi' (Heartland), jeopolitik literatürüne yapılan önemli katkılar arasındadır. Bu bağlamda, eserde öne sürülen teori, Müslüman bir bilim insanının uluslararası ilişkiler alanına sunduğu katkı açısından büyük bir öneme sahiptir. Bunun yanı sıra eser, Kudüs şehrine ve jeopolitik önemi sebebiyle yer aldığı

coğrafi bölgeye uluslararası ilişkiler perspektifinden yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Eser, "Yeni Bir Jeopolitik Teori", "Beytülmağdis Bereket Daireleri Teorisi" ve "Teorinin Özeti" olmak üzere 3 ana bölümden oluşmaktadır. Yazar çalışmasında tarihi sistematik bir şekilde bugün ve gelecek ile ilişkilendirir.

Eserin birinci bölümü, bereketin merkezinin belirlenmesi ve teorinin temelde üzerine inşa edildiği İsrâ Suresi'nin ilk ayeti (17:1) üzerine odaklanmaktadır. Yazar Beytülmağdis bölgesinin Kur'an-i Kerim'de 5 farklı ayette "mübarek topraklar" olarak ifade edildiğini açıklamaktadır (Kur'an 21:71, 21:81, 34:18, 7:137, 17:1). İlk dört ayette, Beytülmağdis bölgesi "bereketli kıldığımız arz" (el-ardü'l-letî bâreknâ fihâ) şeklinde ifade edilirken, beşinci ayette (17:1) Hz. Muhammed (sav)'in Miraç hadisesiyle ilişki kurularak, Mescid-i Aksa için "etrafını bereketlendirdiğimiz" ifadesi kullanılmıştır. Yazar bu noktayı şu şekilde özetlemektedir: "İlk dört ayet bize şunu göstermektedir ki, Allah Teâlâ tarafından coğrafi olarak sınırları belirlenebilen bir toprak parçasının tamamına bereket verilmiştir. Bununla beraber beşinci ayet ise bu coğrafyadaki bereketin yayıldığı merkez noktasına işaret etmektedir. Kısacası ilk dört ayet 'Beytülmağdis bölgesinin sınırlarını çizerken, beşinci ayet de bu bölgenin merkezi, yani bereketin merkezini ortaya koymaktadır ki bu da el-Beytül-mukaddese yani Mescid-i Aksa'dır.'" (s.13)

Yakın dönemde yaşamış önemli müfessirler, İsrâ Suresi'nin birinci ayetiyle ilgili olarak yazarın Mescid-i Aksa'nın bereketin merkezi olduğuna dikkat çeken görüşlerine benzer açıklamalar yapmışlardır. Ahmed bin Muhammed Sa'lebî (ö. 427/1035) konuyla ilgili olarak "Mescid-i Aksâ, zeytini bol olan bir yerdir." (Sa'lebî, 1422/2002: X, 239) ifadelerini kullanarak Mescid-i Aksa'nın bereketli bir belde olduğuna işaret etmiştir. Beğavî (ö. 516/1122) tefsirinde, "Çevresini bereketli kılmak ise nehirler, ağaçlar ve meyvelerle olmuştur. Mücâhid der ki, bereketli toprak denmiştir çünkü o, peygamberlerin memleketidir, meleklere ve vahyin iniş yeridir, kıyamet günü insanlar oradan haşredileceklerdir." (Beğavî, 1420/1999: III, 105) ifadeleriyle Mescid-i Aksa ve çevresinin, hem maddi hem manevi açıdan sahip olduğu berekete vurgu yapmıştır. Zemahşerî (ö. 538/1144) ise şunları belirtmiştir: "Çevresini bereketli kılmak, din ve dünyanın bereketleriyledir. Çünkü orası Hz. Musa zamanından beri peygamberlerin ibadet yeridir ve vahyin indiği mekân olmuştur. Yani sıra o, akan ırmaklarla ve meyveli ağaçlarla çevrilmiştir." (Zemahşerî, 1407: II, 648) Bu ifadeleriyle Zemahşerî de yine Mescid-i Aksa'nın bereketli bir coğrafya oluşuna örnekler vermiştir.

Yazar, eserin ikinci ve en detaylı bölümünde teorinin ayrıntılarını açıklamaktadır. Üç coğrafi daireden oluşan teoride, daire kavramının kullanılmasının temel nedenleri belirtilmiştir. Yazar, bu sebepleri doktora danışmanlığını yürüttüğü bir mimarlık bölümü öğrencisinin tez çalışmasında sunduğu şekilde açıklamaktadır: "İnsan fitrî olarak ilk yaratıldığı zamandan bu yana sembol ve rakamların ardından manevi anlamlar çıkarmıştır. Bu dairelerin anlamı ise tüm yönlerde adalet ve eşitliği temsil etmektedir. Başlangıcı ve sonu olmayan daireler, tüm çokgenlerin "babası" konumundadır. Sürekliliği ve istirrarı temsil eden bu daireler, merkezin etrafında dönmekle beraber, birliği ve kaynağı sembolize etmektedir. Daire aynı zamanda gökyüzü ile yeryüzü arasındaki bağı da temsil etmektedir." (s.22)

Yazar, dairelerin adaleti ve eşitliği temsil ettiğini vurgulamakta ve merkezi Mescid-i Aksa olan bereketin tüm dünyaya bu daireler aracılığıyla dalgalar halinde yayıldığına dikkat çekmektedir. Kur'an-ı Kerim'de geçen "alemler için" ifadesine dayanarak bahsi geçen bereketin dünyadaki tüm insanlara ulaştığını savunmaktadır.

Yazar, teorinin birinci dairesinde Beytülmakdis bölgesinin sınırlarını açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca Halid El-Awaisi'nin doktora çalışmasına atıfta bulunarak, Beytülmakdis bölgesinin sınırlarının siyasi değil, aksine Mekke ve Medine'nin sahip olduğu kutsal sınırlar gibi kutsal sınırlar olduğunu vurgulamaktadır. El-Awaisi, ulaştığı sonuç ile Beytülmakdis bölgesinin dünya genelinde ve özellikle Doğu İslam ülkelerinin kalbinde yer aldığını iddia etmektedir.

Teorinin ikinci dairesi Mısır, Biladüşşam bölgesi ve Kıbrıs'ı kapsamaktadır. Eser, tarihsel sürece dikkat çekerek, Beytülmakdis bölgesini işgal eden güçlerin Mısır ve Biladüşşam bölgesi üzerinde hâkimiyet sağladığına veya bu bölgeleri kontrol altına aldığına dikkat çekmektedir. El-Awaisi, tarihi olaylardan örnekler vererek, bu jeopolitik gerçeğin göz ardı edilmesinin tarihte pek çok kez Beytülmakdis bölgesinin işgal edilmesine neden olduğuna işaret etmektedir.

Beytülmakdis Bereket Daireleri Teorisi'nin en geniş ve kapsayıcı olan üçüncü dairesi, Hicaz, Irak ve Türkiye'yi içine alır. Yazarın bu dairede dikkat çektiği önemli bir husus, Mekke ile İstanbul'un, Medine ile Ankara'nın aynı hat çizgisi üzerinde yer almasıdır. Ayrıca Mescid-i Haram ile İstanbul'un Mescid-i Aksa'ya eşit uzaklıklarda oldukları sonucuna varmıştır. Medine-i Münevvere ile Ankara'nın da aynı şekilde Mescid-i Aksa'ya eşit uzaklıklarda olduğunu belirlemiştir. Yazar bu sonuçlardan yola çıkarak, bu şehirlerin jeopolitik açıdan aynı öneme sahip olduğunu ve stratejik bir iş birliği potansiyeli taşıdıklarının altını çizmektedir.

Eser; Mısır, Suriye, Irak ve Türkiye'nin Beytülmakdis' in gelecek fethinde öncelikli bir role sahip olacağına vurgu yapmakta ve bu durumu sebeplerle temellendirmektedir. Çalışmanın en dikkat çekici noktalarından biri, Kâbe ile Mescid-i Aksa arasındaki arkeolojik benzerliği gözler önüne sermesidir. Yazar Dr. Haithem al-Ratrouf'un araştırmasına atıfta bulunarak, Kâbe'nin yapısının Mescid-i Aksa'nın inşası için örnek bir model olduğunu ve bu temelde iki yapı arasında benzer bir arkeolojik planlama olduğu sonucunu paylaşmaktadır.

Üçüncü ve son bölümde yazar "Beytülmakdis'e hükmeden kimse dünyaya hükmeder" (s.59) cümlesiyle teoriyi özetlemiştir. Bu teoriyi ayrıca aşağıdaki formülle ifade etmiştir (s.59):

Beytülmakdis'e (1. daire) hükmeden, Mısır ve Bilâdüşşâm'a egemen olur, Mısır ve Bilâdüşşâm'a (2. daire) hükmeden, Doğu İslam ülkelerine egemen olur, Doğu İslam ülkelerine (3. daire) hükmeden, dünyaya egemen olur.

Yazar bu formülde yer alan egemenlik/hâkimiyet kavramlarının bir milletin diğerine üstünlüğü anlamına gelmediğini vurgulamakta, aksine Beytülmakdis' in kapsayıcı vizyonunun ön plana çıktığını belirtmektedir.

Eserde teorinin doğuşu ve gelişim süreci ve amacı ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Teori üç temel amacı aşağıdaki şekilde okuyucuya sunulmuştur (s.64):

- 1- Müslümanlara uluslararası ilişkiler disiplinde örnek teşkil edecek bir ilim ve araştırma sahası oluşturmak,
- 2- Günümüz olaylarını doğru anlamak ve yönlendirebilmek için gerekli olan analiz araçlarını sağlamak,
- 3- Beytülmağdis ve Mescid-i Aksa'nın fethi için gerekli olan hazırlık sürecine katkıda bulunacak teorik çerçeveyi sunmak,

Sonuç olarak, eserde Beytülmağdis'in dünya barışının ve çatışmasının merkezi ve bölge istikrarının kilit noktası olduğuna vurgu yapılmıştır. Kullanılan harita ve merak uyandırıcı soru-cevaplar, eserin içeriğini zenginleştirmiştir. Tarihsel kanıtlar, teorinin argümanlarını güçlendirmiş ve uygulanan metodolojinin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Teorinin; geçmiş, bugünü ve geleceği birbiriyle ilişkilendiren ve akademiye yeni anlayışlar ve yaklaşımlar sunan önemli bir katkı olduğu düşünülebilir. Teorinin özellikle bazı uluslararası üniversitelerde ders müfredatına dâhil edilmesi ve bölgedeki mevcut jeopolitik gelişmeleri analiz ederken yeni bir akademik bakış açısı olarak kullanılması, teorinin bu alanda kabul gördüğünün göstergesidir.

Bununla birlikte, teorinin güncelliğini koruması için geliştirilmesi gerekebilir. Teorinin geliştirilmesi, sürekli değişen ve dönüşen uluslararası sistemde ülkelerin dış politika süreçlerine etkili bir şekilde katkı sağlayabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Buna ek olarak eserin son bölümünde yer alan "Teorinin Doğuşu ve Gelişim Süreci" başlıklı bölümün, tarihi sürecin başlangıcında okuyucuya sunulması daha anlaşılır olabilir. Ayrıca eserin asıl versiyonundaki uzun cümleler ve karmaşık dil, tercüme kalitesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Sonuç olarak eser Uluslararası İlişkiler disiplini ve Beytülmağdis Çalışmaları alanına akademik ölçekte önemli bir katkı sunmuştur. Bu nedenle, özellikle Uluslararası İlişkiler öğrencilerine Beytülmağdis bölgesinin önemini kavramak adına okumaları tavsiye edilmektedir. Eser, tarihi olayları tartışmanın yanı sıra, tarihi bugün ve gelecekle ilişkilendirerek Beytülmağdis'in gelecek fethine dair bir rehber niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Beğavî, Ebu Muhammed Hüseyin b. Mes'ud (1417/1997) *Meâlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'an*. Tahkik: Muhammed Abdullah en-Nemir vd.: Dârü Taybe.
- Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbûrî (1422/2002). *el-Keşf ve'l Beyân 'an Tefsîri'l-Kur'an*. Beyrut:Dâr-u İhyai't-Turâsi'l-Arabî.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî (1407). *el-Keşşâf 'an Hakâ'iki Çavâmizi't-Tenzîl*. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-Arabî.

Nurbanu SUKAS

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Kudüs Çalışmaları Yüksek Lisans Programı (İngilizce)

nurbanu_sukas@hotmail.com, ORCID: 0009-0007-9223-2130